

2. Osovs'ka H.V. Stratehichnyy menedzhment: teoriya ta praktyka / H.V . Osovs'ka, O.L. Fishchuk, I.V. Zhalins'ka. – K.: Kondor, 2003. – 193 s.

3. Ukrayins'kyu rynek saloniv krasyy v 2016 rotsi zris na 2% – do 325 mln hrn // [Elektronne dzherelo]. – Rezhym dostupu: <https://rau.ua/uk/novyni/rynek-salonov-krasoty-vyros/>

***Рецензент:** Балджи М.Д. д.е.н., професор, кафедра економіки, права та управління бізнесом Одеського національного економічного університету*

9.11.2017

УДК 338.23: 351.824.11

Сментина Наталія

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

У статті відмічається важливість утворення та функціонування інтегрованих корпоративних структур за сучасної системи господарювання. Вказані завдання, що спроможні вирішити інтегровані корпоративні структури як потужні суб'єкти національної економіки. Визначені принципи, що є основою формування інтегрованих корпоративних структур.

Подається трактування категорії «державне регулювання інтегрованих корпоративних структур». Відмічено поділ регуляторів на правові та економічні. Узагальнені недоліки правового аспекту державного регулювання інтегрованих корпоративних структур. Відмічається залежність застосування економічних інструментів державного регулювання інтегрованих корпоративних структур від спрямованості державної економічної політики.

Наведені можливі інструменти державного регулювання інтегрованих корпоративних структур в розрізі адміністративного, бюджетного, податкового, грошово-кредитного методів. Зазначені

регулюючі механізми. Відмічено загальне спрямування антимонопольного регулювання інтегрованих корпоративних структур.

Запропоновані основні шляхи покращення політики державного регулювання інтегрованих корпоративних структур.

Ключові слова: державне регулювання, інтегровані корпоративні структури, інструменти, державна політика, механізм, антимонопольне регулювання.

Сментина Наталья

МЕТОДЫ И ИНСТРУМЕНТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНТЕГРИРОВАННЫХ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР

В статье отмечается важность создания и функционирования интегрированных корпоративных структур. Указаны задачи, которые способны решить интегрированные корпоративные структуры как мощные субъекты национальной экономики. Определены принципы, являющиеся основой формирования интегрированных корпоративных структур.

Дается определение категории «государственное регулирование интегрированных корпоративных структур». Отмечается деление регуляторов на правовые и экономические. Обобщены недостатки правового аспекта государственного регулирования интегрированных корпоративных структур. Отмечается зависимость применения экономических инструментов государственного регулирования интегрированных корпоративных структур от направленности государственной экономической политики.

Приведены возможные инструменты государственного регулирования интегрированных корпоративных структур в разрезе административного, бюджетного, налогового, денежно-кредитного методов. Указаны регулирующие механизмы. Отмечается общая направленность антимонопольного регулирования интегрированных корпоративных структур.

Предложены основные пути улучшения политики государственного регулирования интегрированных корпоративных структур.

Ключевые слова: государственное регулирование, интегрированные корпоративные структуры, инструменты, государственная политика, механизм, антимонопольное регулирование.

Smentyna Natalija

METHODS AND TOOLS OF STATE REGULATION OF INTEGRATED CORPORATE STRUCTURES

The article notes the importance of forming and functioning of integrated corporate structures in the present conditions. Author marks the task that integrated corporate structures as powerful subjects of national economy are able to solve. The basis principles of integrated corporate structures creation are defined. An interpretation of the category of "state regulation of integrated corporate structures" is given. It is marks the separation of regulators into legal and economic ones. The disadvantages of legal aspect of integrated corporate structures state regulation are generalized. It is noted the dependence of using economic instruments of integrated corporate structures state regulation according to state economic policy. The possible instruments of integrated corporate structures state regulation are presented in the context of administrative, budgetary, tax, monetary and credit methods. The regulatory mechanisms are determined. The general direction of integrated corporate structures antimonopoly regulation is noted. The main steps to improve the policy of integrated corporate structures state regulation are proposed.

Key words: state regulation, integrated corporate structures, tools, state policy, mechanism, antimonopoly regulation.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації накладають свій відбиток на механізмі формування суб'єктів господарювання. Конкурента боротьба за ресурси (матеріальні, фінансові, трудові, інформаційні) та за ринки збуту продукції супроводжується укрупненням виробництва шляхом інтеграції, що відкриває нові

можливості для входження у систему світогосподарських зв'язків. За таких умов привертає увагу розвиток інтегрованих корпоративних структур. У сучасних умовах господарювання інтегровані корпоративні структури варто розглядати як рушії структурних зрушень у національній економіці, завдяки їх здатності забезпечити технологічний прогрес, економічне зростання, збільшення обсягів інвестиційного та інноваційного потенціалів. З огляду на те, що подібного роду інтеграційні бізнес-утворення ставлять за мету досягнення глобальних переваг, виникає необхідність дослідження інструментів їх державного регулювання в контексті пріоритетів розвитку національної економіки, які визначені на віддалену перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці інтегрованих корпоративних структур присвячено низку наукових робіт. Наприклад, у колективній монографії інституту економіки та прогнозування НАН України, підготовленої за ред. Л. Федулової [1], розглядаються концептуальні засади розвитку корпоративних структур і пропонується комплекс заходів у напрямі посилення впливу держави на забезпечення ролі подібних інтеграційних утворень в національній економіці. В. Горбачевська [2] дослідила теоретичні аспекти формування та використання потенціалу інтегрованих корпоративних структур як конкурентоспроможних суб'єктів ринку, що варто розглядати як основу формування виваженої державної політики у напрямі регулювання та стимулювання їх діяльності. Необхідно відмітити, що у поле досліджень науковців потраплять проблеми функціонування інтегрованих корпоративних структур різної форми та складності, а також специфіка їх діяльності в окремих сферах національної економіки. Так, Сафронова [3] зосередила увагу на механізмах державного сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур у промисловому комплексі України; М. Малік – на проблемних питаннях розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК [4]. Попри значну кількість досліджень, присвячених даному питанню, на наш погляд, вимагають подальшої уваги інструменти державної політики у напрямі регулювання діяльності інтегрованих корпоративних структур з метою забезпечення

конкурентоспроможності національної економіки та економічного зростання.

Постановка завдання. З урахуванням зазначеного, мета статті полягає у визначенні можливого інструментарію державного регулювання інтегрованих корпоративних структур в розрізі окремих методів.

Виклад основного матеріалу. Характерним явищем сучасної системи господарювання є утворення підприємствами певного механізму взаємодії, за якого при збереженні статусу юридичної особи утворюються об'єднання юридичних осіб. У науковій літературі відсутнє єдине визначення подібних інтеграційних утворень. Найчастіше для позначення процесу застосовується поняття «інтегрована корпоративна структура», однак нерідко можна зустріти також поняття «інтегрована бізнес-група».

Під інтегрованою корпоративною структурою у науковій літературі прийнято розуміти групу самостійних підприємств (організацій) виробничого, фінансово-кредитного, торгового, науково-технічного та інших профілів, які ведуть спільну діяльність на основі консолідації активів або на базі договірних відносин для досягнення спільних економічних цілей [5, с. 14].

Основою формування інтегрованих корпоративних структур є принципи кооперації, концентрації, централізації. Кооперація характеризується об'єднанням ресурсів. Концентрація розширює можливості, пов'язані з ефектом масштабу. Централізація надає учасникам можливість поліпшувати свої ринкові позиції за рахунок координації своїх зусиль.

Інтегровані корпоративні структури є потужними суб'єктами національної економіки, спроможними вирішити такі завдання:

- забезпечити ефективне використання обмежених ресурсів;
- залучити інвестиції в певні галузі національної економіки;
- мінімізувати ризики підприємницької діяльності;
- реалізувати інноваційні проекти;
- забезпечити вагомі надходження до бюджету.

Загальними досягненнями інтегрованих корпоративних структур є [6]:

1) концентрація інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки;

- 2) прискорення НТП;
- 3) підвищення експортного потенціалу та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств;
- 4) сприяння демонополізації ринків продукції промислового комплексу;
- 5) здійснення прогресивних структурних змін в промисловості;
- 6) формування раціональних технологічних та коопераційних зв'язків;
- 7) розвиток конкурентного економічного середовища

У кожній країні формується власна система інтегрованих корпоративних структур, основана на національному законодавстві. Так, наприклад, у Великій Британії, США – це холдинги, у Німеччині – концерни, в Японії – сюдани та кейрецу, у Росії – фінансово-промислові групи, холдинги [7, с. 168]. В Україні великий бізнес працює за принципом промислово-фінансової інтеграції.

Державне регулювання інтегрованих корпоративних структур варто сприймати як комплексну систему механізмів, методів та інструментів публічного сектору економіки відносно формування та функціонування інтегрованих утворень суб'єктів господарювання, спрямованих на досягнення стратегічних цілей розвитку національної економіки на інноваційних засадах і посилення конкурентоспроможності держави у глобальному середовищі. Реалізується державне інтегрованих корпоративних структур через такі взаємопов'язані функції: цілепокладання, аналіз, планування, координація, стимулювання, підтримка, сприяння, контроль.

Регулювання державою діяльності інтегрованих корпоративних структур відбувається у двох аспектах: правому та економічному. Разом з тим, варто відмітити, що поділ регуляторів на правові та економічні – умовний, оскільки будь-який правовий регулятор повинен мати економічне обґрунтування, а будь-який економічний – правову основу.

Щодо правового аспекту необхідно зазначити, що регулювання процесу створення та функціонування інтегрованих корпоративних структур в Україні регламентовано низкою нормативно-правових актів. У їх числі: Цивільний кодекс України,

Господарський кодекс України, Закони України «Про господарські товариства», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондовий ринок», «Про холдингові компанії», «Про акціонерні товариства». Попри існування законодавчої бази, що регулює діяльність інтегрованих корпоративних структур, науковці вказують на розрізненість законодавства, його неузгодженість, а також на необхідність прийняття нових законів, які б сприяли розвитку кооперації та чітко окреслювали державну політику щодо її стимулювання [8, с. 117]. Серед основних недоліків відмічається, перш за все, відсутність визначення поняття «інтегрована корпоративна система», відсутність визначення форм, в яких може створюватися головне підприємство інтегрованої корпоративної системи.

Застосування економічних інструментів державного регулювання інтегрованих корпоративних структур залежить від спрямованості державної економічної політики на сучасні пріоритети індустріального, агропромислового і науково-технічного розвитку країни. Ці пріоритети повинні лежати в основі прогнозів соціально-економічного розвитку держави, враховуватися при прийнятті державного бюджету, при формуванні держзамовлення, при розробці галузевих і регіональних програм.

Так, наприклад, якщо керуватися Концепцією загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [9], то з метою розв'язання проблем розвитку промисловості передбачається запровадження низки заходів із активізації виробничої кооперації із зарубіжними країнами на прийнятних для України умовах.

Як інший приклад, це визнання пріоритетним напрямом розвитку національної економіки сільськогосподарської кооперації, що має значний потенціал розвитку в Україні зважаючи на наявні природні ресурси, сприятливі кліматичні умови, посилення значення продовольчої безпеки у світі. Сільськогосподарську кооперацію варто розглядати як ефективний механізм забезпечення конкурентоспроможності малих та середніх українських сільськогосподарських товаровиробників, що здатне позитивно вплинути на розвиток галузі. Однак, сьогодні рівень державної підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації оцінюється як низький, одночасно податкова політика держави не

сприяє об'єднанню у кооперативи особистих селянських господарств та фізичних осіб – виробників сільськогосподарської продукції. Основними завданнями державної політики з підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є створення сприятливих умов для їх утворення, становлення і розвитку шляхом формування сприятливої податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної політики щодо діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх членів, а також розроблення механізму їх державної підтримки.

Інструменти державного регулювання діяльності інтегрованих корпоративних структур, як сукупність засобів економічного та правового характеру, за допомогою яких досягаються поставлені завдання, прийнято розглядати в межах окремих методів. З позиції теорії державного регулювання економіки за формою впливу розрізняють: методи прямого та опосередкованого впливу. Методи прямого впливу прямо спрямовані на досягнення бажаного результату. Методи опосередкованого впливу створюють сприятливі умови для досягнення бажаного результату за допомогою певних важелів та стимулів. За функціональним призначенням у складі методів розрізняють: адміністративний, бюджетний – методи прямого впливу, а також податковий, грошово-кредитний – методи опосередкованого впливу.

Прийоми впливу, що засновані на силі державної влади, утворюють адміністративний метод. Інструменти адміністративного методу являють собою заходи заборони, дозволу та примусу. У свою чергу, у їх складі можна виділити адміністративно-економічні та адміністративно-правові заходи. Інструментами адміністративного методу, яким властивий правовий характер, є: закони, постанови, укази, розпорядження, рішення, вказівки, накази, інструкції, правила, положення, договори. Інструментами адміністративного методу, яким властивий економічний характер, є: стандарти, дозволи, ліміти, заборони, обмеження, нормативи, штрафи.

Бюджетний метод утворюють інструменти, що засновані на використанні ресурсів Державного бюджету. У складі інструментів бюджетного методу виділяють субсидії, дотації, державне замовлення, державні інвестиції, доплати, компенсації.

Грошово-кредитний метод включає сукупність заходів впливу на грошову масу у країні та обсяг кредитів. Інструментами грошово-кредитного методу є кредити, позики, гранти.

Заходи впливу держави на соціально-економічні процеси за допомогою податків об'єднуються в податковий метод. Інструментами податкового методу є: податки, збори, податкові пільги.

Механізм державного регулювання інтегрованих корпоративних структур має спиратися на поєднання принципів національної економічної політики з корпоративними щодо забезпечення стабільного економічного зростання, створення ефективних ринкових інститутів, залучення у ринковий обіг неявних активів, пошуку перспективних напрямів розвитку суспільства.

Залежно від пріоритетного напрямку розвитку інтегрованих корпоративних структур публічний сектор економіки вдається до застосування таких регулюючих механізмів: податкове регулювання (визначення розміру податків та зборів, податкових пільг); механізм адміністративного впливу (реєстрація суб'єктів господарювання, аудит діяльності, контроль за виконанням чинного законодавства); механізм запобігання зловживанням (цільове використання фінансової допомоги, кредитних держгарантій та субсидій, адміністративні дозволи); антимонопольне регулювання; управління корпоративними правами.

Антимонопольне регулювання інтегрованих корпоративних систем спрямовано на розвиток конкурентних відносин на товарних і фінансових ринках, захист прав акціонерів, споживачів продукції та інших ділових партнерів від можливого монопольного тиску. Небезпека посилення монополізму у результаті створення подібних структур, може успішно блокуватися сильним антимонопольним законодавством і обґрунтованою політикою антимонопольних органів державного регулювання. Відповідно до законодавства органи державної влади здійснюють контроль за різними видами економічної концентрації, в тому числі за створенням, злиттям і приєднанням комерційних організацій та їх об'єднань (спілок або асоціацій). Контроль за діяльністю корпоративних систем здійснюється для профілактики

зловживань своїм домінуючим становищем на ринках і запобігання укладення антиконкурентних угод між учасниками.

Останнім часом у межах системи заходів державного регулювання діяльності інтегрованих корпоративних структур зростає роль інформаційного механізму. Він передбачає висвітлення у засобах масової інформації ідей, суті, переваг інтегрованих корпоративних структур, передового досвіду їх організації у світі, результатів моніторингу їх діяльності, одночасно дозволяючи здійснювати діагностику поточного стану й виявляти тенденції розвитку процесів кооперації, вчасно виявляти проблеми і протидіяти їм, забезпечувати створення надійної та об'єктивної основи для розроблення державної політики щодо регулювання розвитку процесів кооперації.

З урахуванням базових положень законодавства та поточної регуляторної політики, основними діями на шляху покращення політики державного регулювання інтегрованих корпоративних структур, на нашу думку, мають бути такі:

- розроблення та виконання відповідних державних програм;
- фінансування інтегрованих корпоративних структур на базі інформації щодо безпосередніх їх потреб, матеріального, технічного, економічного їх забезпечення, фінансово-економічних показників діяльності, складу учасників;
- упровадження системи результативності бюджетних витрат, що передбачає наявність чітких критеріїв оцінювання ефективності використання бюджетних коштів. При цьому їх слід застосовувати на всіх етапах реалізації програм, проектів;
- стимулювання взаємного кредитування партнерів;
- поєднання ринкових та державних методів регулювання.

Значна увага, перш за все, має приділятися формуванню відповідного законодавства. Основні питання у даній сфері мають бути приділені удосконаленню основних законів, що забезпечують умови для ринкової конкуренції, підвищують ефективність антимонопольного регулювання, захист прав споживачів, активізацію інноваційної діяльності і захист інтелектуальної власності.

Висновки. Результати проведено дослідження дозволяють розглядати державне регулювання діяльності інтегрованих корпоративних структур як комплексну систему механізмів, методів, інструментів публічного сектору економіки відносно

формування та функціонування інтегрованих утворень суб'єктів господарювання. Вміле використання можливого арсеналу інструментів і механізмів державного регулювання дозволяє перетворити інтегровані корпоративні структури у стратегічного партнера держави для проведення економічної політики, нарощування промислового та інноваційного потенціалу країни, посилення її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках в умовах глобалізації світової економіки.

Література

1. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / За ред. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. – К.: вид-во УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.

2. Горбачевська Оксана В. Розвиток інтегрованих підприємницьких структур в економічній системі України / Оксана В. Горбачевська // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – 5 (155). – С. 166-170.

3. Сафронова О. Механізми державного сприяння розвитку інтегрованих корпоративних структур у промисловості України [Електронний ресурс] / Ольга Сафронова // Вісник Національної академії державного управління. – 2013. – С. 95-101. <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-15.pdf>.

4. Малік М. Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК [Електронний ресурс] / М. Й. Малік // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 7. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/2010_3/10_03_01.pdf.

5. Уманців Ю. Корпоративні структури у системі економічних відносин / Ю. Уманців // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 3. – С. 13-25.

6. Кавтиш О. П. Теоретичні основи дослідження категорії інтегрована корпоративна структура / О. П. Кавтиш // Сучасні проблеми економіки і підприємництва: збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 6. – С. 31-38.

7. Поважний О. С. Корпоративні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / О. С. Поважний, Н. С. Орлова. – Донецьк: Издательство, 2012. – 200 с.

8. Подлевський А.А. Державне регулювання виробничої кооперації в Україні: дис. кандидата економічних наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А.А. Подлевський– Рівне, 2017 р. – 180 с.

9. Концепція загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року : Розпорядження КМУ від 17 липня 2013 р. № 603-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-p>.

1. Korporatyvni struktury v nacionalnij innovacijnij sy`stemi Ukrainy` / Za red. d-ra ekon. nauk L.I. Fedulovoyi. – K.: vy`d-vo UkrINTEI, 2007. – 812 s.

2. Gorbachevs`ka Oksana V. Rozvy`tok integrovany`x pidpry`yemny`cz`ky`x struktur v ekonomichnij sy`stemi Ukrainy` / Oksana V. Gorbachevs`ka // Aktual`ni problemy` ekonomiky`. – 2014. – 5 (155). – S. 166-170.

3. Safronova O. Mexanizmy` derzhavnogo spry`yannya rozvy`tku integrovany`x korporatyvny`x struktur u promy`slovosti Ukrainy` [Elektronny`j resurs] / Ol`ga Safronova // Visny`k Nacional`noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya. – 2013. – S. 95-101. <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-15.pdf>.

4. Malik M. J. Problemni py`tannya rozvy`tku kooperaciji ta integracijny`x vidnosy`n v APK [Elektronny`j resurs] / M. J. Malik // Ekonomika APK. – 2010. – # 3. – S. 7. – Rezhy`m dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/2010_3/10_03_01.pdf.

5. Umanciv Yu. Korporatyvni struktury` u sy`stemi ekonomichny`x vidnosy`n / Yu. Umanciv // Visny`k KNTEU. – 2011. – # 3. – S. 13-25.

6. Kavty`sh O. P. Teorety`chni osnovy` doslidzhennya kategoriyi integrovana korporatyvna struktura / O. P. Kavty`sh // Suchasni problemy` ekonomiky` i pidpry`yemny`cz`tvo : zbirny`k naukovy`x prac`. – 2011. – Vy`p. 6. – S. 31-38.

7. Povazhny`j O. S. Korporatyvni vidnosy`ny` v Ukraini: suchasny`j stan ta perspektyvy` rozvy`tku : monografiya / O. S. Povazhny`j, N. S. Orlova. – Donecz`k: Y`zdatel`stvo, 2012. – 200 s.

8. Podlevs`ky`j A.A. Derzhavne regulyvannya vy`robny`choyi kooperaciyi v Ukrayini : dy`s. kandy`data ekonomichny`x nauk : 08.00.03 «Ekonomika ta upravlinnya nacional`ny`m gospodarstvom» / A.A. Podlevs`ky`j– Rivne, 2017 r. – 180 s.

9. Konceptiya zagal`noderzhavnoyi cil`ovoyi ekonomichnoyi programy` rozvy`tku promy`slovosti na period do 2020 roku : Rozporyadzhennya KMU vid 17 ly`pnya 2013 r. # 603-r. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua>.

Рецензент: Ковальов А.І., д.е.н., проректор з наукової роботи Одеського національного економічного університету

14.12.2017

УДК 330.5

Томашен Вадим, Балджи Марина

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ ТА ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Важливе місце в процесі ефективного соціально-економічного розвитку країни займає соціальна сфера, оскільки саме в цьому секторі економіки здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних та нематеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави як гаранту економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення. На сьогоднішній день курс України передбачає досягнення сучасних характеристик якості життєвого рівня населення, посилення ролі держави в регулюванні економічних і соціальних процесів, перехід до надійної системи соціального партнерства суб'єктів господарювання і органів влади. Підвищення добробуту населення, а отже і якості життя можливо досягти завдяки збільшенню темпів економічного зростання.

Ключові слова: соціальна сфера, державне управління, розвиток, аналіз, Одеська область, населення, добробут.